

620 מיליון שקל בשנה להכשרות מקצועיות - בלי יעדים, בלי מעקב וכלי תוצאות

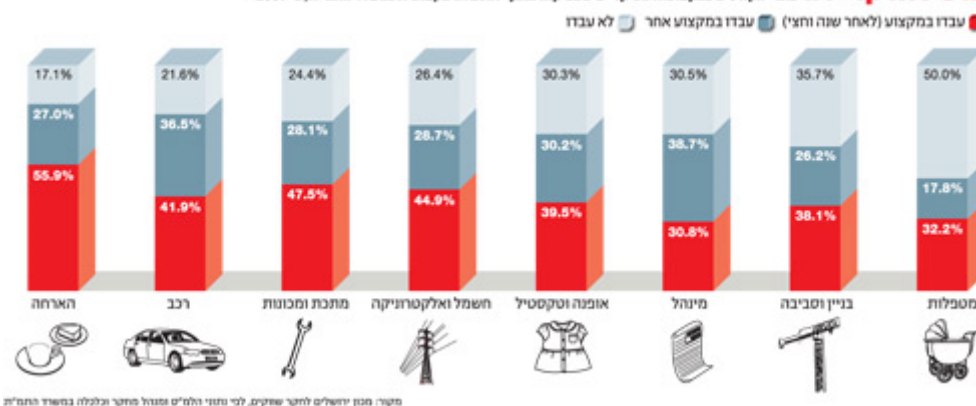
עידו סולומון | 12.12.2010 | 22:29

ממשלת ישראל, באמצעות האגף להכשרה מקצועית במשרד התמ"ת, משקיעה כ-620 מיליון שקל בשנה על תוכניות הכשרה לעובדים, אלא שקיים ספק גדול לגבי יעילותן של התוכניות: רוב בוגרי הקורסים בפיקוח אינם עובדים במקצוע שבו הוכשרו, ורבים מהם אינם עובדים כלל. כך עולה מנייר עמדה שפירסם מכון ירושלים לחקר שווקים.

לדברי ירדן גזית, מנתח מדיניות במכון, למרות שיעילותן של התוכניות אינה נבדקת כראוי, האגף להכשרה מקצועית ממשיך להוציא משאבים על קורסים במקצועות בעלי שיעור השמה נמוך.

המכון מגלה, למשל, כי שיעור בוגרי הקורסים להכשרה מקצועית העובדים כשנה וחצי לאחר סיום הקורס במקצוע שבו הוכשרו הוא רק 44.7%. במקצועות מסוימים, דוגמת מטפלות, שיעור ההשמה אף נמוך מ-33%. הנתון החמור במיוחד הוא שכשליש מבוגרי הקורסים אינם עובדים כלל.

קורס ללא קריירה

כלום לא השתנה מ-1999

מערך ההכשרות המקצועיות של התמ"ת הכשיר ב-2007 כ-25,500 איש. רובם הגדול של התלמידים שאינם בהכרח מובטלים הוכשרו בהשתלמויות ערב, ופחות מ-20% בהשתלמויות יום המיועדות לדורשי עבודה, וכן במסלולים להכשרת בני נוער ולהכשרת טכנאים והנדסאים.

המערך כולל חמישה מרכזים ממשלתיים הפזורים ברחבי המדינה, וכן קורסים בפיקוח המשרד הנערכים על ידי גופים פרטיים הנבחרים במכרז. בנוסף, ישנה אפשרות להכשרה מקצועית במפעלים במסלול "כיתה במפעל", שבו מפעל יכול להכשיר עובדים במימון משרד התמ"ת במידה שהוא מתחייב להעסיק חלק מהם לאחר תום תקופת ההכשרה.

כבר ב-1999 העיר מבקר המדינה, אליעזר גולדברג, על כך שלאגף אין מערכי הערכה ומדידה לבדיקת יעילות התוכניות. בנוסף טען המבקר, כי אין התאמה בין הענפים שבהם מכשיר האגף את הלומדים לבין שיעור המשרות הפנויות במשק המרוכזות בענפים אלה, או בין שיעורי ההשמה בעבודה של בוגרי קורסים

קודמים. המבקר הציג את מקצוע הקוסמטיקה כדוגמה. במקצוע זה שיעור ההשמה נמוך, ולמרות זאת חלק ניכר מההכשרות המקצועיות מתמקדות בו. המבקר גם הציג את ענף הבנייה ככזה שבו שיעור המשרות הפנויות במשק גבוה ביחס לשיעור המוכשרים בקורסים של משרד התמ"ת בתחום.

מתברר שלא הרבה השתנה מאז הדו"ח ב-1999. גם ב-2007, כ-19% ממסיימי הקורסים שבפיקוח הוכשרו בענפי הקוסמטיקה והמטפלות, על אף שבמשך שנים שיעור ההשמה במקצועות אלה נמוך מ-40%. לעומת זאת, רק 5.6% מהבוגרים הוכשרו בענף הבנייה, שבו נרשמו 16% מהמשרות הפנויות במגזר העסקי. דוגמה נוספת לחוסר היעילות: רק 4.6% מבוגרי האגף הוכשרו בתחום ההארכה, על אף שבתחום האירוח והאוכל היו 13% מהמשרות הפנויות במגזר העסקי.

"כשאין יעדים, אי אפשר למדוד הצלחה"

מחברי נייר העמדה סבורים כי אחת הדרכים לייעל את מערך ההכשרה היא לערוך מעקב אחר התועלת של הקורסים, ולנתב את הלומדים לפי סיכויי ההשמה שלהם בשוק. ואולם המעקב לא נעשה על ידי גוף חיצוני, אלא על ידי מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת שמפרסם מעת לעת סקירות על מצבם התעסוקתי של בוגרי הקורסים להכשרה מקצועית. המינהל מפרסם נתונים על תוכניות שונות להכשרה מקצועית, אך אינו עורך השוואה בין תוכנית אחת לשנייה. בנוסף, חלק מהסקירות מתבססות על נתונים מהעבר שכבר אינם רלוונטיים לאופי ההכשרות ולמצב השוק.

"בסקירה שפורסמה ביוני 2008 פורסמו נתונים על מצבם התעסוקתי של בוגרי קורסים שהתבססו על סקר שנערך ב-2004", מגלה גזית. "גם כאשר יש נתונים, האגף אינו מפרסם יעדי השמה המסתמכים עליהם, וכשאין יעדים אי אפשר למדוד הצלחה".

המגזר הפרטי מחוץ למשחק

סוגיה נוספת שעולה בנייר העמדה היא מעורבותו הדלה יחסית של המגזר הפרטי בתוכניות ההכשרה. לדברי גזית, מעסיקים רבים בכל ענפי המשק מספקים הכשרה מקצועית לעובדיהם באופן וולונטרי. מעסיקים אלה נושאים בעלות המלאה של ההכשרה, מכיוון שהם יודעים כי ייהנו מהרווח שיתקבל מעבודה יעילה יותר של עובדים בעלי כישורים. הם אינם מעורבים בתוכניות ממשלתיות, על אף שההשתתפות מזכה מעסיקים בסיוע כספי.

סיבה אחת לכך היא שהממשלה מקצה את רוב תקציב ההכשרה המקצועית לתוכניות שאינן קשורות באופן ישיר למעסיקים. מתוך תקציב של 62 מיליון שקל לקורסים למבוגרים ב-2010, רק 2.9 מיליון שקל מיועדים למסלול הכשרה בעבודה.

סיבה נוספת היא ההליך הארוך והמסורבל שאותו נדרש מעסיק לעבור כדי להשתתף בתוכנית: על מעסיק להתחייב להעסיק במשרה מלאה למשך שנה לפחות תשעה עובדים, ולדאוג להשתתף בעבודה של עובדים נוספים. בנוסף, על המעסיק להמציא אישור מהנדס בטיחות מורשה המעיד כי המבנה שבו תתקיים ההכשרה בטיחותי. על המעסיק גם לקבל לקורס את המועמדים, שנבחרו על ידי ועדה המורכבת מנציג האגף להכשרה מקצועית במשרד התמ"ת, נציג שירות התעסוקה ונציג המעסיק.

"ההתחייבויות האלה מרתיעות עסקים קטנים ובינוניים שאינם יכולים להעסיק כמות גדולה של עובדים בלתי מנוסים בבת אחת. פישוט ההליכים יאפשר לחברות נוספות להשתתף בתוכניות האלה", אומר גזית. "בנוסף, ארגון OECD המליץ לאמץ תוכניות הממומנות בנוסף למימון הממשלתי גם על ידי המעסיקים והעובדים. לעומת זאת, משרד התמ"ת אינו מפרסם יעדי השמה ואינו משווה בין תוכניות שונות שבפיקוחו. התוכניות ממומנות באופן כמעט בלעדי על ידי הממשלה, ושיתוף הפעולה עם המעסיקים זניח. כאשר לא מציבים יעדים ולא בודקים את יעילות התוכניות, אין פלא שמיליארדים רבים

לאורך השנים בוזבזו על הכשרות במקצועות שבהן אין ביקוש לעובדים".

התמ"ת: הנתונים מגמתיים

שלום בן משה, ראש האגף להכשרה מקצועית במשרד התמ"ת, דוחה בתוקף את הטענות: "לא ברור על מה מבוססות המסקנות. נראה כאילו הם לקחו נתונים והציגו אותם באופן מגמתי שאינו משקף נאמנה את המציאות. על-פי מחקרים שיש בידינו, שנערכו על ידי מחלקת המחקר של התמ"ת במשך 15 שנה, שיעור המשתלבים בעבודה לאחר הקורסים גבוה, וכך גם שביעות הרצון של העובדים. מתוך התקציב של 600 מיליון השקלים רק 50-60 מיליון שקל מופנים להכשרת מבוגרים. שאר הכסף מופנה לבתי ספר תיכוניים מקצועיים ולמכללות להנדסאים. הפיקוח על מערך ההכשרה נעשה על ידי גוף עצמאי. אמנם מדובר בגוף של משרד התמ"ת, אך הוא חיצוני למערך ההכשרה ואינו תלוי בו. עבודתו אינה תלויה ומסקנותיו אובייקטיביות.

"לגבי שילוב חסר של המגזר הפרטי, לצערנו אכן ההיענות של מעסיקים פרטיים נמוכה. הם מתקשים להתחייב להעסקה מלאה של העובדים לאחר ההכשרה ואנחנו מנסים להקל עליהם.

"הביקורת על הקורלציה בין הקורסים לצורכי השוק מופרכת גם היא. התהליך מתחיל בשירות התעסוקה שקולט את העובדים ומכיר את צורכי המעסיקים. רק לאחר שאנחנו מקבלים מהם נתונים אנו מחליטים אילו קורסים לפתוח. להבא, לפני שמפרסמים נייר עמדה שכזה, כדאי לפנות אלינו ולקבל מאתנו את נתוני האמת".

"הלימודים היו חופשה וניקוי ראש ועוד מקבלים משכורת לא רעה"

הנתונים שמפרסם מכון ירושלים לחקר שווקים לא הפתיעו את ש', 32, שלקחה חלק לפני כמה שנים בקורס הכשרה של משרד התמ"ת. לאחר תקופה שבה חתמה על אבטלה בשירות התעסוקה כדי ליהנות מדמי האבטלה, הודיעו לה שתקופת זכאותה עומדת להסתיים והציעו לה להירשם לאחד ממגוון הקורסים שמפעיל המשרד.

"היתה לי באותה תקופה תואר של הנדסאית צילום, אבל לא היה שום סיכוי למצוא עבודה במקצוע", מספרת ש'. "בין הקורסים שהציעו לי היה קורס נגרות. זה נראה לי נחמד, אני אוהבת עבודות יצירה אז נרשמתי. מהרגע הראשון היה לי ברור שאני לא מתכוונת לעסוק בנגרות כמקצוע. הקורס עצמו היה נחמד מאוד, אבל בשלב מסוים נמאס לי. מיציתי את העניין והודעתי להם שאני עוזבת כדי לחפש עבודה. קשה להגיד שמישהו ניסה לעצור אותי. בסך הכל היתה התעניינות חברית, אבל לא ניכר שיש איזו חובה אמיתית לסיים את הקורס".

תהליך דומה עבר גם ע', שלקח חלק בקורס צורפות של מערך ההכשרה של התמ"ת. גם הוא, כמו ש', לא התכוון לעסוק בתחום, ונרשם לקורס בעיקר מתוך עניין אישי. "זו היתה תקופה של פסק זמן בין עבודות, וההשתתפות בקורס איפשרה לי סוג של חופשה וניקוי ראש", אומר ש'. "משלמים לך משכורת לא רעה במהלך הלימודים, והדבר היחיד שהכביד עלי היה שהרכב שלי היה רשום על שמי. כדי להשתתף בקורס הייתי צריך להעביר אותו על שם החברה שלי. מלבד זה היה כיף. לא היה איזה מעקב מסודר ולא הרגשתי מחוייבות כלפי הקורס. בדיעבד אני מרגיש קצת לא נעים, כאילו ניצלת אותם".

מכון ירושלים לחקר שווקים פועל לקידום החופש הכלכלי מכון ירושלים לחקר השווקים הוקם ב-2003 כמוסד ללא כוונת רווח על ידי רוברט סאוור וקורין פרנטי סאוור, במימון תורמים פרטיים וקרנות, רובם מארה"ב ומקצתם מהאיחוד האירופי. רוב התורמים הם אנשי עסקים המבקשים לקדם את החופש הכלכלי והאישי בישראל. אין תורם מרכזי למכון ולא מתקבל בו מימון ממשלתי מישראל או ממדינות אחרות.

בין מטרות המכון, קידום חופש כלכלי ואישי בישראל, בין השאר באמצעות רפורמת מס,

הורדת מחירים באמצעות ביטול מונופולים, צמצום המעורבות הממשלתית במשק ורפורמה פיננסית שתאפשר לגופים זרים לפעול לצד הבנקים הישראליים.

נשיא המכון, רוברט סאוור, ד"ר לכלכלה מאוניברסיטת ניו יורק, היה מרצה לכלכלה באוניברסיטת תל אביב ובאוניברסיטה העברית, ומכהן כראש הפקולטה לכלכלה באוניברסיטת בריסטול הבריטית. מנהלת המכון, קורין סאוור, היא ד"ר לכלכלה מאוניברסיטת ניו יורק. בין ידידי המכון נמנים עידו נתניהו, אחיו של ראש הממשלה בנימין נתניהו, ופרופ' ישראל אומן, חתן פרס נובל לכלכלה העומד בראש תחום יהדות וכלכלה במכון.